

većaju radnu rentu. Samo u nekoliko slučajeva uzroci seljačkih buna i gibanja bili su nametanje desetina, poreza i novčanih daća» (str. 342); poseban je slučaj borbe seljaka protiv jurisdikcije zagrebačkih biskupa a za status krajišnika. Pojave i procesi u društvu imali su, međutim, i svoje ciljeve, koji su u načelu bili i uzroci nemira, tako da se u nizu buna i pokreta seljački ciljevi zapravo zadržavaju »na nivou uklanjanja nevolja koje su ih prisilile na akciju» (str. 343), dakle, seljaci u to doba nisu tražili temeljitije i radikalnije promjene u društvu, kao što je to učinjeno u velikoj buni 1573. godine, Traženje neposrednog ostvarivanja ciljeva utjecalo je i na dužinu buna — neke od njih traju i po nekoliko godina, a to je moguće zato što su vladajući faktori ocijenili da nisu teška i neposredna opasnost za sistem. Ali, kada bi ocijenili da su seljaci prešli nevidljivu granicu — nisu oklijevali primijeniti grubu vojnu silu. Jer otpor je tekao u rasponu od oružane borbe do davanja vlastelinu što lošijeg proizvoda, pa su i sami feudalc znali razlikovati »nepokorščinu» (inobedientia) od bune. Adamček piše da je važno reći kako su pobunjeničke općine znale preuzeti u svoje ruke i svu vlast, ukidajući feudalnu jurisdikciju, ubirući porez itd., te i to da su seljaci znali biti i dobro organizirani. I još precizira: »Seljačke bune u XVII stoljeću, posebno one koje su duže trajale, predstavljale su kompleks različitih oblika seljačke bune. Pobunjenici nisu priznavali jurisdikciju svoje feudalne gospode. Uskraćivali su davati najvažnije feudalne terete. Ali daće koje su prihvatili sami su pobirali i predavali vlastelinu. Pobunjenici su smatrali da se za svoja prava bore legalno. Protiv vlastelina su podnosili tužbe i s njima vodili parnice» (str. 347).

Ovo najnovije djelo Josipa Adamčeka naročito zadire u privrednu i socijalnu povijest, govori o mukotrpnj borbi seljaka te čini integralnu cjelinu s njegovim ranije objavljenim i spomenutim radovima, a posebno s opsežnom knjigom građe (str. XV. i 646), koju je sa suradnicima objavio još 1985. godine. Pri izradi se koristio svom dostupnom literaturom, a najviše je izvora pronašao u Arhivu Prvostolnog kaptola i u Nadbiskupskom arhivu Zagreb, u Arhivu Hrvatske i u Arhivu JAZU u Zagrebu te u Mađarskom državnom arhivu u Budimpešti. Taj je neposredni rad na izvorima jedno od osnovnih mjerila ozbiljnosti nekog znanstvenog rada, a osobito u historiografiji, pa kada se to spoji s umješnošću interpretacije podataka iz te građe kao što je to slučaj s ovom knjigom Josipa Adamčeka, onda je prirodno da proizide djelo vrhunske znanstvene kvalitete.

Petar Strčić

MIROSLAV BERTOŠA, JEDNA ZEMLJA, JEDAN RAT. Istra 1615/1618, Istarska naklada, Pula 1986.

Miroslav Bertoša (1938) dokazao se brojnim radovima kao jedan od neosporno vodećih protagonista naše historiografije, čiji ugled ne prestaje na granicama vlastitoga govornog područja. Presađivanje najsuvremenijih metoda svjetske, u prvom redu francuske historiografije, na domaću povijesnu znanost, ima se dobrim dijelom zahvaliti upravo ovom istraživaču hrvatske prošlosti. Zanimajući se uglavnom za istarski svijet u malome, uskladio je izuzetno vješto lokalni karakter istraživačkog objekta sa širinom pristupa. S jedne strane, lokalna historija kojom se bavi omogućila mu je potpunije sagledavanje izvorne građe, a time i neposrednije primicane prošle stvarnosti, dok je s druge u prošlosti jednoga kraja mogao sagledavati odraze procesa općeevropske povijesti.

U neprekidnom nizu Bertošine znanstvene produkcije osvanula je, krajem prošle godine, knjižica o kojoj je riječ. Djelomično, ona se uklapa u dosadašnja nje-

gova istraživanja istarske demografije i migracija, ali je ipak i sasvim originalna kao prvi sustavni suvremeni prilog polemologiji naše starije povijesti (polemologija je, kako sam autor objašnjava, znanost o uzrocima i sociološkim aspektima ratova). Vjerujem da, možda s jednim jedinim izuzetkom (I. Jelić: Jugoslavenska socijalistička revolucija, Zagreb 1979), ništa slično nećemo naći ni u radovima posvećenim ratovima ovoga stoljeća.

Bertoša obrađuje uzroke i posljedice tzv. uskočkog rata, stavljajući u središte razmatranja ne tokove ratnih operacija, ili suhoparne statističke pokazatelje, već sudbine malih istarskih ljudi uvučenih u ratni vihor u kojem nije bilo pobjednika, nego samo »poraza i upropaštenih«. U njemu nije bilo ni pravednih ili nepravednih: obje su strane u jednakoj mjeri bile izložene pljačkanju, ubojstvima, paležu. Dozovimo ipak na trenutak u pomoć statistiku, kako bismo shvatili prave razmjere istarske katastrofe: 95—99,5% stoke bilo je uništeno, spaljeno je 90% kuća, napušteno 90—98% oranica, ubijeno ili oteto 50% odraslih muškaraca. Brojke koje Bertoša iznosi odnose se, doduše, samo približno na ratom izravno pogođeni dio Istre, ali i one pokazuju tragiku gerilskoga ratovanja na poluotoku: rat, čija je glavna fronta bila u Furlaniji, nije mogao biti odlučen u Istri, ali je u njoj izbio u najgorem obliku. Čak je i završen tek deset mjeseci nakon sklapanja Madridskog mira, službenog obustavljanja sukoba.

Životnu sudbinu pojedinca, određenu ratnim zbivanjima, autor je prikazao na primjeru Jele Medešić iz Karojbe, kojoj je sudbina bila »da bude siromašna i da radi u polju«, a koja je i mimo vlastite volje, nošena sudbinom, postala austrijska uhoda. Za razliku od mnogih drugih žena, koje su, obučene u mušku odjeću i s oružjem u ruci sudjelovale u pljačkanjima, ona je samo prikupljala obavijesti. Lik, koji je svoj historijski identitet na trenutak stekao zahvaljujući nesretnim okolnostima, ponovno je, završetkom procesa, utonuo u anonimnost, pružajući nam ipak primjer sudbine mnogih drugih sudionika uskočkog rata.

Smatram važnim istaknuti autorovu ocjenu karaktera ovog rata. Bertoša s pravom tvrdi da se uskočka borba protiv Venecije u ovom slučaju nipošto ne smije povezivati s nekom nacionalno-oslobodilačkom oporobom talijanskom tuđinu. Na obje su se strane borili pripadnici iste »nacije« (o nacijama i nacionalnoj svijesti u to se vrijeme ne može govoriti), štiteći svoj život, imovinu i prava. Tko se tu branio, a tko napadao? Tko oslobađao, a tko osvaja? Države su se borile za utjecaj na Jadranu, gradovi za solane i trgovačke putove, seljaci s granice za oranice i pašnjake, uskoci i mnogi drugi za hranu i plijen. Ničeg plemenitog nije bilo u tom dugotrajnom pljačkanju, paljenju i ubijanju.

Bertošina knjiga potpuno uspijeva objasniti gospodarske, društvene i demografske uzroke rata, kao i promjene što ih je izazvao. Ona nam otkriva rat kao impuls procesima koji su se u Istri počeli odvijati mnogo prije i nastavili svoj tok u desetljećima što su slijedila. Rat ovdje nije prikazan kao izdvojeni događaj političke povijesti, nego dio promjena povijesnih struktura. U tome je najveća zasluga knjige. Ne treba, ipak, smetnuti s uma i onu drugu: revalorizaciju uskočke uloge u ovom ratu. Dopustimo Bertoši da je sam iznese:

»Stoga držim da u konfrontaciji sa zastarjelim povijesnim stajalištima kritička historiografija mora razgolićivati mitove da bi sadašnje i buduće smjernice istarskoga suživota oslobodila mentalnog balasta i učinila ih stvarnijim, zrelijim i humanijim.«

Neven Budak

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUS, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šalžite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 5000 din.

Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1988.